בן הגרי

עור וצל

מוזיאון גוטמן, תל אביב

מרץ – יולי 2025

תערוכת היחיד של בן הגרי *עור וצל* היא מסע מרתק אל עולם הצלליות ומקורן. מיצב הווידיאו הדו־ערוצי מתמקד בשתי מסורות עתיקות בתרבות האינדונזית, השזורות באופן הדוק בהווייתה של האוכלוסייה המקומית: תיאטרון הצלליות (*Wayang Kulit*) וטקס הקורבן הפרה-אסלאמי (*Nadran*). תיאטרון ייחודי זה, הממזג ריטואל דתי, ערכים חינוכיים ובידור פופולרי, מתקיים לרוב לציון אירועים חגיגיים וטקסים רוחניים, בדומה לטקס קורבן הנדרן, פולחן הנהוג בקרב קהילות הדייגים. הטקס נמשך כשלושה ימים וכולל העלאת קורבן באפלו זכר, שראשו הכרות מאופר, והוא משולח בצירוף מנחות על סירה קטנה אל לב ים כתשורה לאלים.

בעבודתו החדשה יוצר הגרי תיאטרון צלליות עכשווי, המעובד למדיום קולנועי. הוא משלב מסורות עתיקות וחדשות לצד רעיונות מתוך אפוסים קלאסיים, השזורים בקטעי וידיאו תיעודיים שצילם במהלך נסיעת מחקר לאינדונזיה. כברבות מעבודותיו הקודמות גם העבודה *עור וצל* עוסקת במיתוסים של בריאה ובמחזוריות הקיום האנושי: לידה, טרנספורמציה ומוות. המחקר ועבודות הווידיאו נעשו בשיתוף פעולה הדוק עם הבובנאי והחוקר, מת'יו כהן, המפעיל את הבובות. בד בבד מתמקדת העבודה גם באיכויות האסתטיות והפואטיות של הבובות, הנגזרות מעור באפלו. באמצעות פעולות מכניות בסיסיות חוקר הגרי את פוטנציאל התנועה וההבעה של הבובות וחושף את היופי הטמון בהן ואת המלאכה העדינה והמדוקדקת הכרוכה בהכנתן.

מיצב הווידיאו נסמך על המבנה הצורני של תיאטרון הצלליות ובמקביל שואל ממנו מאפיינים דרמטיים ואיקונוגרפיים ושואב מרפרטואר הדמויות שלו. הגרי עושה שימוש בבובות, שמקורן באוספים מלכותיים מראשית המאה ה-20, לצד בובות חדשות, המציגות שילוב בין טכניקה מסורתית לבין אלמנטים מן התרבות הפופולרית העכשווית.

ממשות ופנטזיה, מיתוסים וארכיטיפים קדומים מתלכדים לכדי מופע, שכמו הועלה ממחוזות הלא-מודע. המציאות נדמית מונפשת, והצלליות – אנושיות. הסרט עוקב אחר נקודת מבטו של ילד, המלטף את ראש הבאפלו, מתבונן בבובות מקרוב, וכך מתוודע למורכבותה של המציאות החבויה בפרטים. בשונה מהתיאטרון האינדונזי, הנשען על טקסט, בעבודתו של הגרי האפיזודות אילמות, ובובה בדמותו של הליצן-משרת פטרוק (Petruk) מופיעה לאורך העבודה כמשקיפה סקרנית על העולם, על המופע ועל היחסים בין הדמויות השונות.

בעור וצל נחשפת מערכת היחסים האינטימית והתלותית, המתקיימת בין הבובנאי לבין הבובות־צלליות. מפעיל הבובות הוא זה שבכוחו לחולל את הקסם ולהפיח בהן חיים. יחסיהם מהדהדים את ארכיטיפ ה"צל" שניסח יונג, הנוגע לתהליכי הדחקה של חלקים אפלים בנפש האדם. ההשלמה הנוצרת בין הבובנאי לבין הבובות־צלליות מציעה איחוי בין אזורי החושך (צל) לאזורי האור – הן על מסך התיאטרון והן בנפשו של כל אדם.

סאלי הפטל נוה

תיאטרון הצלליות האינדונזי

מופע תיאטרון הצלליות האינדונזי *Wayang Kulit* (*wayang* = צללית, *kulit* = עור) מתחיל לאחר השקיעה ונמשך עד השעות הקטנות של הלילה. מבעד למסך כותנה מתוח, לאורה של מנורת שמן קוקוס, מתעוררות לחיים עשרות בובות־צלליות, המופעלות על ידי הדלאנג (*dalang*) – בובנאי יחיד, המשמש גם כמסַפר. הדלאנג מעניק לבובות קול ותנועה תוך שהוא מנגן בכף רגלו בכלי הקשה, המכתיב את קצב המופע, ומנצח על ההרכב המוזיקלי (*gamelan*). הודות למעמדו הרוחני הרם מאמינים חברי הקהילה כי באמצעות המופע יש בכוחו לתווך מציאות טרנסצנדנטלית לקהל. את המופע הלילי משלים אירוע יום בעל אופי רוחני יותר, שבו מלווה הופעת הבובות בהקראה ובדקלום של טקסטים.

הבובות מגלמות ברובן דמויות מיתיות, המביאות בפני הקהל סיפורים ואפוסים קלאסיים מן הכתבים ההינדיים – המהאבהארטה והראמאיאנה. חרף קדושתם של הכתבים רשאי הדלאנג לאלתר במהלך המופע ולרקום מפגשים חדשים בין בובות. החברה האנושית מיוצגת כחלק מן הקוסמוס הגדול, ודגש רב מושם על המרקם החברתי. דילמות אתיות, מאבקים מוסריים ורוחניים, פרשיות אהבים ותככים פוליטיים – כל אלה שבים ועולים בעלילות השונות לצד אתנחתות קומיות מן הפולקלור וההווי המקומיים, הנמסרות מפי הליצנים.

מלאכת הכנת הבובות נשענת על מסורת עתיקה ועל כללים מדוקדקים, ושורשיה נעוצים במאה ה-10 לספירה. קשת הבובות מייצגת מערכת איקונוגרפית, שמשמעותה ידועה ומוכרת לבני הקהילה. אחת הדמויות המרכזיות היא הקאיון (Kayon), בובה בצורת עלה, המסמלת תופעות, חפצים ומקומות שונים, ביניהם עץ החיים, ים, יער, הר וארמון, ולעיתים גם את חמשת היסודות הקוסמיים: אוויר, רוח, אש, מים ואדמה. בשל מעמדה הסימבולי הרם בובת הקאיון פותחת ונועלת כל מופע, ומציינת גם את המעברים בין סצנות. לצִדה מופיעות שלל דמויות – אדונים, יצורים אנושיים ומפלצתיים, שטנים, אלים ועוד – המשמשות בתפקיד כפול, הן כצללית והן כבובה, וניתן לראותן משני צידי מסך הכותנה.

קרדיטים:

בימוי ועריכה: בן הגרי

מפעיל בובות: מת'יו כהן

צילום וידיאו: בועז פרוינד

צילום וידיאו (אינדונזיה): בן הגרי

מוסיקה מקורית: מאט באודר

מוסיקת גאמֶלן: אֶמבי סי נוֹאֶר ותזמורת הגאמלן סינאר סורייה, צ'ירבון, ג'אווה

תיקון צבע: בנג'מין מוארי

בניית מיצב: נערן ברזלי, Arts Terminal

תכנות וציוד הקרנה: דורון הקרנות מחשב ווידיאו

עוזר הפקת וידיאו: ארם פונדק

העבודה צולמה במחסני אוסף הגלריה לאמנות של אוניברסיטת ייל, 2025, ומופיעות בה בובות אינדונזיות מאוסף ד"ר וולטר אנגסט וסר הנרי אנגסט: בובות מן הסט המלכותי Kyai Drajat (yasan PB X), סורקרטה, ג'אווה, 1910; סט בובות מאזור צ'ירבון, ג'אווה, 1950; בובות מן הסט Wayang Planet בעיצוב דאלנג קי אנתוס סוסמונו (1966–2018)

במיצב מופיעות בובת קאיון-קוסמולוגיה – עיצוב: דאלנג קי אנתוס סוסמונו, יוצר: רומי הנדראוואן, יוגיאקרטה, ג'אווה, 2018/2024; בובת קאיון-להבה – יוצר: אי קטוט סודיאנה, באלי; בובת ראמה – יוצר: סאגיו דאן איר. סאמסוגי, יוגיאקרטה, ג'אווה; בובה בדמות בן הגרי – יוצר: טורו וידאיאנטו, יוגיאקרטה, ג'אווה, 2024

טקס הנדרן צולם באזור צ'ירבון, ג'אווה ב-2024 והוצג לראשונה במסגרת מופע הבובות *Sea Offerings* של מת'יו כהן, שבו שולבה עבודת וידיאו של בן הגרי

בתמיכת:

קרן ליוצרים עצמאיים, משרד התרבות והספורט, ארטפורט